

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O‘ZBEKISTON BANK TIZIMIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI

Mahmudov Qudratillo Xursandbek o‘g‘li

Biznesni rivojlantirish bankining bosh mutaxassis

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21786475>

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli transformatsiya sharoitida O‘zbekiston bank tizimida kredit risklarini boshqarish samaradorligini oshirishning institutsional mexanizmlari tahlil qilingan. Kredit risklarini boshqarishda korporativ boshqaruv, raqamli infratuzilma, sun‘iy intellekt, Big Data texnologiyalari hamda xalqaro prudensial standartlarning o‘rni yoritilgan. Shuningdek, tijorat banklarida kredit risklarini kamaytirishga xizmat qiluvchi institutsional taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli transformatsiya, kredit riski, tijorat banklari, institutsional mexanizm, risk-menejment, Big Data, sun‘iy intellekt, Basel III.

Kirish

Jahon moliya bozorlarida kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari tijorat banklari faoliyatini tubdan o‘zgartirib, kredit risklarini boshqarish tizimiga yangi yondashuvlarni joriy etishni talab etmoqda. Bank xizmatlarining raqamlashtirilishi, masofaviy kreditlash, elektron to‘lov tizimlari va moliyaviy texnologiyalar (FinTech) ning jadal rivojlanishi kredit operatsiyalari hajmini kengaytirish bilan birga, yangi turdagi risklarning yuzaga kelishiga ham sabab bo‘lmoqda. Shu bois kredit risklarini samarali boshqarish banklarning moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta‘minlashning muhim omiliga aylanmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida bank tizimini modernizatsiya qilish va raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar kredit risklarini boshqarishning institutsional asoslarini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Xususan, banklar faoliyatida zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish, xalqaro prudensial standartlarga mos risk-menejment tizimini shakllantirish, ma‘lumotlar almashinuvini avtomatlashtirish va ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Raqamli transformatsiya bank tizimida kredit risklarini boshqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, tezkor tahlil qilish va boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslash imkonini bermiqda. An‘anaviy kredit tahlili asosan mijozning moliyaviy hisobotlari, daromadlari va kredit tarixiga tayangan bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlarda katta hajmdagi ma‘lumotlarni qayta ishlash, sun‘iy intellekt algoritmlaridan foydalanish hamda real vaqt rejimida monitoring olib borish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Natijada kredit risklarini baholashning aniqligi oshib, muammoli kreditlarning oldini olish imkoniyati kengaymoqda.

Kredit risklarini boshqarish samaradorligi ko‘p jihatdan institutsional mexanizmlarning rivojlanganlik darajasiga bog‘liq. Mazkur mexanizmlar Markaziy bank, tijorat banklari, kredit byurolari, sug‘urta kompaniyalari, auditorlik tashkilotlari va davlat axborot tizimlari o‘rtasidagi hamkorlikni o‘z ichiga oladi. Ushbu institutlarning o‘zaro integratsiyalashgan faoliyati kredit oluvchilarning moliyaviy holatini kompleks baholash, risklarni erta aniqlash va kredit portfeli sifatini yaxshilash imkonini yaratadi.

Bugungi kunda O‘zbekiston banklarida kredit risklarini boshqarish bo‘yicha muayyan natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, ayrim tizimli muammolar ham saqlanib qolmoqda. Xususan,

ma'lumotlar bazalarining to'liq integratsiyalashmaganligi, ayrim banklarda risklarni baholashning an'anaviy usullariga ustuvorlik berilishi, real vaqt rejimida monitoring tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanish ko'lamining cheklanganligi kredit risklarini boshqarish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Mazkur muammolarni bartaraf etishda institutsional mexanizmlarni takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Avvalo, tijorat banklari, kredit byurolari, soliq organlari va boshqa davlat axborot tizimlari o'rtasida yagona raqamli ma'lumotlar almashinuvi platformasini rivojlantirish zarur. Bu kredit oluvchilarning moliyaviy holatini har tomonlama baholash, kredit ajratish muddatlarini qisqartirish va noto'g'ri ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish xavfini kamaytiradi. Shu bilan birga, banklarda korporativ boshqaruv tamoyillarini kuchaytirish, ichki audit va komplayens nazoratini takomillashtirish, risk-menejment bo'linmalarining mustaqilligini ta'minlash kredit portfelining barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kredit risklarini boshqarishning zamonaviy institutsional modeli sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalariga asoslangan analitik tizimlarni keng joriy etishni nazarda tutadi. Ushbu texnologiyalar millionlab tranzaksiyalarni qisqa vaqt ichida tahlil qilish, kredit oluvchilarning to'lov intizomidagi o'zgarishlarni aniqlash va ehtimoliy muammoli kreditlarni oldindan prognoz qilish imkonini beradi. Natijada banklar risk darajasiga mos kredit siyosatini yuritish, kredit portfelini diversifikatsiya qilish hamda kapital yetarliligini samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Xulosa

Raqamli transformatsiya sharoitida O'zbekiston bank tizimida kredit risklarini boshqarish samaradorligini oshirish institutsional islohotlarni chuqurlashtirish bilan chambarchas bog'liq. Kredit risklarini boshqarishning zamonaviy modeli axborot tizimlarining integratsiyasi, korporativ boshqaruvning takomillashuvi, xalqaro prudensial standartlarga mos risk-menejment tizimini joriy etish hamda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan samarali foydalanishga asoslanishi lozim. Taklif etilgan institutsional yondashuv tijorat banklari kredit portfelining sifatini oshirish, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish va bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.